

OSAMDESET GODINA RADA INSTITUTA ZA JADRANSKE
KULTURE I MELIORACIJU KRŠA SPLIT /1894-1974/

Ing. Marija Znidarčić

Značajna otkrića u kemiji i biologiji sredinom XIX stoljeća povod su osnivanju poljoprivrednih **znanstvenih** ustanova suvremenog tipa. Takve ustanove osnivaju se u drugoj polovici prošlog stoljeća. Među te rijetke ustanove koje su tada osnovane spada "Gospodarsko-kemijski i pokusni zavod za Dalmaciju", koji je osnovan u Splitu 1894. godine.

Zadaci Zavoda bili su formulirani u Statutu od 15.VII 1895, među kojima se navode slijedeći:

"razvijati poljoprivredu Dalmacije, s naročitim obzirom na najvažnije grane vinogradarstvo i vinarstvo, te maslinarstvo i uljarstvo; provoditi **strogo** naučna istraživanja, kao i kemijska ispitivanja, koja stoje u neposrednoj vezi sa poljoprivrednom praksom uopće, a specijalno s navedenim granama. Tako isto i ostala ispitivanja, osobito u vezi borbe protiv bolesti kulturnog bilja, ispitivanja, tla, kontrolu gnojiva i hranjiva u tlu".

Poljoprivredni zavod imao je sve mogućnosti da obavlja zadatke koji su mu Statutom bili postavljeni. Za njegove potrebe bila je podignuta velika zgrada, u kojoj je djelovala i poljoprivredna škola. Ustanova je bila vrlo dobro opremljena i raspolagala je modernim laboratorijima, pokusnim podrumom i uljarom te eksperimentalnim poljima. Biblioteka Zavoda pri svom osnutku imala je 5000 svezaka, a primala je preko 50 časopisa iz poljoprivrede i srodnih nauka. Ustanova je redovito objavljivala stručno-**znanstvene** publikacije i godišnje izvještaje.

Istraživački rad obavljao se na pokusnim poljima u Splitu i čitavom nizu objekata na terenu /u Zadru, Sokoluši, Šibeniku, Kninu, Kaštel-Sućurcu, Čibači/. Pored toga na privatnim posjedima bilo je postavljeno preko 1000 pokusnih punktova, prvenstveno vinograda, radi ispitivanja i praktičnog proširenja novijih tekovina poljoprivredne nauke.

U toj ustanovi u dužemu nizu godina radili su mnogi stručnjaci koji su izvršili pionirsku ulogu u unapređenju poljoprivrede i koji su zaslužni za rješavanje čitavog niza tadašnjih problema. Među njima posebno su se isticali: dr Johan Boler, Grano Gvozdenović, ing. Johan Slaus-Kantschider, ing. Anaklet Gazzari, dr Lujo Adanić, Stjepan Bulić, Stanko Ožanić, Petar Novak i dr.

Djelovanje te ustanove i dobro organiziranoj poljoprivrednoj službi, koja je odgovarala tadašnjim prilikama ina se pripisati da je za relativno kratak period od nekih 20 godina poljoprivreda Dalmacije znatno krenula naprijed. Uvedena je po prvi put šira primjena umjetnih gnojiva, gajenje lucerne, gvozdeni plugovi, bolje sjeme žitarica i loznih podloga u vinogradarstvu, rasplodna grla, podignute su prve moderne uljare i osnovani ložni i voćni rasadnici itd. Sve je to utjecalo tako da su udvostručeni prinosi ratarskih kultura koji su od tada sve do naših dana, tako reći, ostali nepromijenjeni. Uspješno je izvedena prva obnova vinograda, jer su zbog filoksere bili propali gotovo svi vinogradi u Dalmaciji.

Tom napretku mnogo je pridonijela austrijska vlada, koja je poslije mnogih decenija sistematskog zapostavljanja ove pokrajine, zbog političkih i ekonomskih razloga počela ulagati velika financijska sredstva za unapređenje poljoprivrede u Dalmaciji i Istri.

Zbog zanemarivanja i potcjenjivanja važnosti i poljoprivrednih istraživanja u bivšoj Jugoslaviji rad te ustanove većim je dijelom bio prekinut, oduzeta gotovo čitava zgrada s inventarom te napušteni objekti na terenu. Ustanova je ipak nastavila raditi kao Poljoprivredno-pokusna i kontrolna stanica, ali je njezino djelovanje pretežno svedeno na kontrolnu službu, jer je **znanstveno-eksperimentalni** rad bio onemogućen s motivacijom da u Dalmaciji nisu potrebna nikakva istraživanja, već da treba samo primjenjivati rezultate drugih ustanova, u zemlji i inozemstvu. Koliko je to stajalište bilo pogrešno i štetno, nije potrebno isticati, jer to potvrđuje čitav niz nerješениh problema kojima se **znanstvene ustanove izvan ovog područja** nisu mogle ni htjele baviti.

Rezultati koji su ipak u tome periodu postignuti bili su više zasluga samoinicijative pojedinih stručnjaka, nego objektivnih mogućnosti i uvjeta za rad. Ti se rezultati u prvome redu odnose na proširenje uzgoja raznih vrsta povrća i voća, prvenstveno u splitsko-kaštelanskom bazenu, te na napredniji način obrade tla.

Područje djelovanja ove ustanove obuhvatilo je Primorsku a dijelom Zetsku i Drinsku banovinu.

I za vrijeme okupacije od 1941-1944 ova se ustanova uspjela održati ali s vrlo smanjenim personalom i suženim područjem rada, koji se uglavnom odvijao u laboratoriju bez ikakve povezanosti s terenom.

Nakon oslobođenja naše zemlje bitno se izmijenio stav prema naučno-istraživačkom radu. Obnovljene su i proširene dotadašnje ustanove, a osnovano je i nekoliko novih /u Gospiću, u Fažani, Staroj Sušici, Novim Dvorima, Botincu i dr/. Za područje Dalmacije u Splitu organizirana je 1946.god. kao Rajonska poljoprivredna stanica s odsjecima za maslinarstvo u Dubrovniku i odsjekom za južno voćarstvo u Kaštel-Starom.

Povoljniji uvjeti za njezin rad nastali su 1948. godine kada je uredbom Vlade FNRJ osnovan Institut za jadranske kulture u Splitu, kojemu je postavljen kao glavni zadatak da rješava sve važnije probleme poljoprivredne proizvodnje jadranskog rajona. Za uspješnije rješavanje pojedinih problema Institut je na terenu imao četiri stanice i to u Fažani kod Pule, u Kaštel-Starome, Dubrovniku i Topolici kod Bara.

Upravo kada su bila riješena sva važnija organizaciona i kadrovska pitanja i kada je Institut počeo dobro raditi, reorganizirali su se savezni državni organi i ustanove, pa je tako i Institut u Splitu prešao najprije u nadležnost Savjeta za poljoprivredu i šumarstvo NRH, zatim Narodnog odbora grada Splita i konačno Sekretarijata za poljoprivredu NRH. Istovremeno su iz sastava Instituta izdvojene i sve stanice.

Znanstveno-istraživački rad Instituta odvija se danas u sedam odsjeka:

1. Odsjek za vinogradarstvo
2. Odsjek za maslinarstvo i voćarstvo
3. Odsjek za povrtlarstvo i cvjećarstvo
4. Odsjek za zaštitu bilja
5. Odsjek za melioraciju krša i proučavanje tla
6. Odsjek za vinarstvo
7. Odsjek za ekonomiku i planiranje poljoprivrede